

Stawfordska Sällskapet

Historiegrupp för Höganäs AB

www.stawford.se

Rapport nr 23

Bruksläkaren vid Höganäsverken, med. d:r, Gustaf Alling -
en pionjär inom det yrkesmedicinska verksamhetsområdet

Henry Svensson

Stawfordska Sällskapets projekt ”Bruksläkaren vid Höganäsverken, med. d:r, Gustaf Alling (1878 – 1963) – en pionjär inom det yrkesmedicinska verksamhetsområdet”

Som en del i arbetet med att lyfta fram Gustaf Allings insatser inom den medicinska vetenskapen och det yrkesmedicinska verksamhetsområdet har Stawfordska Sällskapet, Historikgruppen för Höganäs AB, tagit aktiv del. Arbetet har letts av adjungerad professor Henry Svensson vid Institutionen för Kliniska Vetenskaper i Malmö, Medicinska Fakulteten vid Lunds Universitet. Arkivets styrelseprotokoll och tidningsurklipp 1915-1947 har granskats och bearbetats. Arbetet har därutöver möjliggjort en angelägen gallring av Gustaf Allings efterlämnade medicinska bibliotek som av oklar anledning och något oegentligt förvarats i Stawfordska Sällskapets arkiv. En fullständig redovisning av Gustaf Allings insatser inom den medicinska vetenskapen och det yrkesmedicinska verksamhetsområdet har publicerats i Kullens Hembygdsförenings årsskrift Kullabygd årgång 2020 (Referens 1). Nedan följer en kort resumé med tonvikt på anknytningen till Höganäs AB.

Karl Gustaf Alling genomgick läkarutbildning i Lund och avlade medicine licentiatexamen 1907. Under studietiden hade han förordnande bl.a. vid Österåsens sanatorium i Ängermanland. 1907-1915 tjänstgjorde han som extra provinsialläkare i Maltesholm, Västra Vram. Under den perioden var han också verksam vid vårdavdelningen för tuberkulosdrabbade på Mansdala strax utanför Kristianstad. 1915 blev bruksläkartjänsten vid Höganäsverken vakant. Av fem sökande till den lediga tjänsten föreslogs ”extra provinsialläkaren Dr Gustaf Alling i Tollarp till antagande på grund af dennes öfverlägsna meriter, särskilt beträffande tuberkulosbehandling”.

1926 disputerade Gustaf Alling för doktorsgraden på en avhandling med titeln ”Kohlengrubenarbeit und Tuberkulose in Schweden – Studien über die Gesundheitsverhältnisse der Schwedischen Kohlengrubenarbeiterbevölkerung” (Kolgruvearbete och tuberkulos i Sverige – Studier om den svenska gruvearbetarbefolkningens hälsoförhållanden) vid Lunds Universitet. Avhandlingsarbetet genomfördes under åren 1919-1925 med ekonomiskt stöd från Höganäs-Billesholms Aktiebolag och Svenska Nationalföreningen mot Tuberkulos – nuvarande Hjärt-Lungfonden. Det gedigna avhandlingsarbetet på över 400 boksidor skrevs på tyska som var det då dominerande akademiska

språket. Ett arkiverat exemplar av avhandlingen är tillägnat ”Herr Arkivarie Rolf Adlersparre från tillgifne vännen och författaren”. Adlersparre (1859 – 1943) var ursprungligen en framstående konstnär, skulptör och bildhuggare med utbildning i Stockholm och Paris. 1904 fick han anställning vid Höganäs-Billesholm Aktiebolag, först som chefs- och styrelsesekreterare, och sedermera som föreståndare för bolagets centralarkiv. Han avslutade detta uppdrag 1926, samma år som Alling lade fram sin avhandling.

Avhandlingen omfattar olika typer av kliniska observationer från 7253 personer hemmahörande inom de Nordvästskånska gruvfälten nämligen Höganäs, Billesholm, Bjuv, Skromberga, Hyllinge, Ormatorp/Nyvang och Gunnarstorp. Av dessa personer var 2679 gruvarbetare, 1417 hustrur och 3157 barn. Barnen genomgick också tuberkulintest. Därutöver visas resultat från 33 obduktioner och 46 lungröntgenundersökningar. Slutsatsen blev att gruvarbetarna och deras familjer inte löpte större risk än andra i det omgivande samhället att drabbas av tuberkulos. Som förklaring till detta i sig gynnsamma utfall fäster Gustaf Alling bl.a. uppmärksamheten på allmänna goda hygieniska förhållanden kring gruvdriften och därmed mindre smittorisk samt gynnsamma arbetsmiljöfaktorer beträffande ventilation, luftfuktighet och temperatur.

Hösten 1921 genomförde Gustaf Alling studieresor i Amerika, Tyskland och England som får ses som komplement till avhandlingens fältarbete på hemmaplan. Gruvfälten i Pennsylvania och i Ruhrområdet besöktes liksom gruvorna runt Newcastle on Tyne i England. Inför studieresorna införskaffade han boken ”The Industrial Clinic – A Handbook Dealing with Health in Work” (John Bale, Sons & Danielsson Ltd, London 1920) och den har bevarats med hans namnteckning på försättsbladet.

Avhandlingen gav värdefull träning i kritiskt tänkande och systematik och därmed en grundval och en legitimitet för Gustaf Allings senare engagemang inom medicinens vida fält där förtroendeuppdrag för Medicinalstyrelsen, Riksförsäkringsanstalten och Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) är några exempel. Hans roll som medicinsk rådgivare vid SAF med säte i Stockholm är härvidlag av särskild vikt (Referens 2). I Saltsjöbadsavtalets anda (1938)

ökade företagarnas intresse för hälsa och trygghet på arbetsplatserna. Som en naturlig följd av detta beslöt SAF att knyta arbetsmedicinsk expertis till sin organisation. Blickarna riktades mot Gustaf Alling utifrån hans akademiska skolning i kraft av den för sin tid unika avhandlingen inom det yrkesmedicinska området. En annan faktor var att Alling ingick i Sveriges Läkarförbunds i mars 1939 tillsatta kommitté för utredning av anställningsförhållandena för de läkare som var knutna till företag och förvaltningar. Valet av Gustaf Alling var nog ganska givet och anställningen hos SAF inleddes den 1 augusti 1939. Den kom att fortgå till och med 1949-års utgång och då vid en ålder av 71 år. Efterträdarens alltför tidiga bortgång ledde därutöver till att Alling tillfälligt fick rycka in på sin tidigare post under 1951.

Arbetsuppgifterna för SAF, och även för Arbetsgivarnas Ömsesidiga Olycksförsäkringsbolag, krävde både tid, kraft och frekventa resor mellan Höganäs och huvudstaden. Anställningen innebar också ett engagemang i vidare bemärkelse. Ett exempel på det är när Tekniska Samfundet i Göteborg höll ett allmänt sammanträde med samtliga fackavdelningar den 20 mars 1941 under rubriken "Safety First" (säkerheten främst). Alling inbjöds som representant för SAF och framträdde med föredraget "Samarbetet mellan driftsledningen och läkaren vid olycksfall i arbetet". Därmed återknöt han till avhandlingens sidotema nämligen det om arbetsplatsolyckor – ett fält som Alling kom att ägna stor uppmärksamhet. Arbetsplatsolyckor medförde inte bara stort lidande för den drabbade utan även stora ekonomiska förluster för företaget varför förebyggande insatser var dubbelt angelägna. Resultaten av dessa ansträngningar blev goda och styrelsen för Höganäsbolaget kunde 1933 protokollföra att ”den största förtjänsten härtill hade Doktor Alling som intresserat sina kolleger vid de andra verken för sakens ekonomiska sida och som etablerat ett mera intimt samarbete mellan läkarna och platscheferna, vilket hade sin stora betydelse, särskilt ifråga om de många småskadorna”. Med anledning av 60-årsdagen 1938 beslöt styrelsen att tilldela Alling ett särskilt honorar med anledning av hans ”vid många tillfällen gjorda insatser för effektivisering av bolagets sjuk- och olycksfallsvård”. Att upprätthålla bruksläkartjänsten vid Höganäsbolaget var en viktig plattform att stå på och den avslutades först 1947. Som bruksläkare efterträdades han av Stig Jonés som upprätthöll tjänsten fram till 1958.

Först 1970 konstituerades sektionen för arbetsmedicin inom ramen för Svenska Läkaresällskapet. Det var nämligen först under 1940-talet och framåt som kunskapsfältet arbetsmedicin började utvecklas på ett systematiskt sätt i Sverige. Som ett uttryck för detta instiftades Svenska Företagsläkarföreningen 1946. Sporadiska ansatser fanns tidigare och det kan mycket väl vara så att Gustaf Allings strävanden uppmärksammades i detta sammanhang. Det finns dock inte dokumenterat att han innehade något förtroendeuppdrag i anslutning till föreningens bildande. Däremot var efterträdaren Stig Jonés föreningens ordförande 1956-1958.

I samband med krigsåren 1939-1945 bedrev Höganäsbolaget ett omfattande humanitärt biståndsarbete riktat åt Finland. Förutom den rent humanitära sidan fanns ett särskilt band med landet därigenom att det nystartade dotterbolaget Industritegel förlorat sin fabriksanläggning i Mäkslahti när Karelska näset efter Moskvafreden 1940 avträdde till Sovjetunionen. 1941 anslog styrelsen 10 000 kr (ca 225 000 kr i 2020 års penningvärde) till hjälpverksamheten för finska barn att överlämnas till finska ministern i Stockholm. Året därpå ankom en tackskrivelse från General Mannerheims Barnskyddsförbund med anledning av den till finska legationen skänkta gåvan. Ett flertal bidrag till Finlandskommittén av år 1941 finns också dokumenterade. 1942 anslogs ett bidrag på 5 000 kr. som ställdes till Allings egen disposition för hjälp till ”finska invalider”. En särskild hjälpkommitté för Finlands invalider fick fortsatt stöd från Höganäsbolaget. Infrusna tillgångar i Finland användes också i hjälpverksamheten. Naturligt nog engagerades Alling i detta arbete. Hans engagemang tycks ha varit särskilt djupt och uppskattat och han tilldelades, utöver Kungliga Nordstjärneorden och Kungliga Vasaorden, ett flertal finska ordensmedaljer. På hemmaplan tilldelades han 1940 Pro Patrias guldmedalj för mer än 25-årigt förtjänstfullt arbete vid Höganäsbolaget.

1. Svensson, Henry: Doktor Allings okända sidor. Kullens Hembygdsförenings årsskrift Kullabygd 2020. Livonia Print Ltd, Riga, Lettland, 2020.

2. Yllner, Sven: Mera fred än fejd. Norstedts, Stockholm, 1996.